

BEYAZ BÜLTEN

ALİŞVERİŞ MERKEZLERİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK ÇALIŞMALARI

İD Erişilebilirlik ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş

Şubat 2016

GİRİŞ

1 Temmuz 2005 tarihli ve 5378 sayılı Özürlüler Kanunu, tüm kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmi yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapıların 7 yıl içerisinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmesini gerektirmektedir (Geçici Madde 2). Bu süre 4 Temmuz 2012 tarihli ve 6353 sayılı kanun ile bir yıl daha uzatılmıştır. Mevcut mevzuata göre 7 Temmuz 2013 itibariyle kurumların denetimi başlamış olup, bu denetimler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından düzenlenmektedir.

5378 sayılı kanunda belirtilen erişilebilirliğin tanımı ise 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Türk Standartları Enstitüsü'ne bırakılmıştır. TSE, bu konudaki çalışmaları TS-9111 Özürlü ve Hareket Kısıtlığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere başlıklı standardıyla yayınlamıştır. TS-9111, erişilebilirlik denetimlerinde de esas alınacak standart olarak kabul edilmektedir.

Cemre Meltem ALTINKAYNAK

Mimar

ALİŞVERİŞ MERKEZLERİNDE ERİŞİLEBİLİRLİK ÇALIŞMALARI

Erişilebilirlik kapsamında ele alınan alışveriş merkezleri, kampüsler, devlet daireleri, ibadethaneler, spor salonları, açık ve yarı açık alanlar, yurtlar, oteller, lojmanlar vb. kamuya açık yapılar, tüm engel gruplarına yönelik farklı problem ve çözümler içermektedir. Bir engel grubuna yönelik erişim problemine getirilen çözümlerin ve yapılacak olan uygulamaların diğer engel grubuna problem teşkil etmemesi çok önemlidir. Bu tip önemli bir sorunla karşılaşmamak amacıyla, sorunlar profesyonel bir teknik ekip ile özenle incelenmeli ve yapıya uygun optimum çözümler uygulanmalıdır.

Kamuya açık, insan sirkülasyonunun en yoğun olduğu kapalı alanlardan biri alışveriş merkezleridir. Dolayısıyla yukarıda belirtilen sıkıntının en fazla hissedildiği yerlerden biri de bu merkezlerdir. Bu tip yoğunluklu yerlerde erişilebilirlik adına getirilen çözümler, yalnızca diğer engelli gruplarını değil tüm kullanıcıları etkileyeceğinden yeterli olması gerektiği gibi optimumda da tutulmalıdır.

Problemlerin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin sunulması için detaylı bir erişilebilirlik raporu hazırlanmalıdır. Bu rapor hazırlanırken yapıya yaklaşım alanları, bina girişleri, dikey ve yatay sirkülasyonlar, tuvaletler, işlem noktaları ve otopark alanları görme, işitme ve fiziksel engellilerin ihtiyaçlarına göre tek tek incelenmelidir.

1. Bina Erişimi

Yapıya erişim güzergâhında dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

- Girişte izlenecek yol genişliği en 200 cm olmalıdır.
- Güzergâh boyunca yukarıda bulunan levha, ağaç dalı, sokak lambası vb. nesnelere en 220 cm yükseklikte yer almalıdır.
- Güzergâh üzerinde bulunan çöp kutusu, telefon kulübesi, otobüs durağı gibi sabit, babalar, sütunlar, ayaklı tabelalar gibi hareketli nesnelere TS 9111 md. 4.4.2.1 de belirtildiği yüksekliklerde ve standartlarda sabitlenmelidir.
- Güzergâh zemini düz, sert ve kaydırmaz bir yüzeyden oluşmalıdır.

- Güzergah boyunca yer alan kot farkları 6 mm – 13 mm arasında ise yüzey pahlanmalı, 13 mm'den fazla olması durumunda ise rampa çözümü getirilmesi gerekmektedir. Eğimi %6'nın üzerinde yürüyen bant ve rampa kullanılması gerekiyor ise hissedilebilir uyarıcı yüzeyler ile uyarı sağlanmalıdır. Rampa uzunluklarının 900 cm'i geçtiği durumlarda TS 9111 md. 4.4.3.2 ve 4.4.3.3 de belirtilen ölçü ve şekillerde sahanlıklar yapılmalıdır. Rampa yatay uzunluğu 200 cm'den fazla ya da rampa yüksekliği 15 cm'den fazla ise rampanın her iki kenarına TS 9111 md. 4.4.3.4 de belirtildiği şekilde korkuluk yapılmalıdır. Rampa ve sahanlıkların koruma bulunmayan taraflarına tekerleklerin rampadan kaçmasını önlemek amacıyla 5 cm yüksekliğinde koruyucu bordür yapılmalıdır.
- Güzergâh üzerinde bulunan kaldırımlarda bulunan bordür rampaları en az 90 cm genişliğinde yapılmalı ve en fazla %8'lik eğime sahip olmalıdır. Bordür rampası örnekleri TS 9111 şekil 17, 18 ve 19 gösterilmiştir.
- Erişilebilirlik çalışmaları mevcut bir binada yapılıyor ise TS 9111, 4.11 Mevcut Yapılar maddesi göz önüne alınmalıdır. Bu maddeye göre yapıya yaklaşımda tüm güzergâhların erişilebilir olması gerekmektedir. Alternatif ulaşılabilir bir güzergâh var ise engelli kullanıcılar gerekli ve yeterli işaretlendirmeler ile bu güzergâha yönlendirildiği takdirde çözüm getirilmiş olacaktır.

2. Bina Ana Girişleri

Bina ana girişlerinde dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

- Ana giriş kapılarının önünde tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat manevra yapmaları için 150 cm x 150 cm ölçülerinde boş alan olmalıdır.
- Girişlerde kot farkı olması durumunda, TS 9111 md. 4.7.1.3'e uygun merdiven, 4.5.1'e uygun rampa ya da 4.7.1.4'e uygun platform asansörü ile bu kot farkı çözümlenmelidir.
- Giriş kapıları çift kanat olması durumunda kanatlardan biri en az 100 cm olmak üzere toplam 150 cm'den daha az olmamalıdır. Kapı dışında diafon, çağırma butonu, zil panosu gibi elemanlar tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişebileceği 90 cm ile 140 cm arasına monte edilmelidir.

- Girişlerde döner kapı kullanılmamalıdır. Kullanıldığı takdirde mutlaka menteşeli veya fotoselli bir ulaşılabilir kapı bulunmalı ve engelli kullanıcılar işaretlendirmeler yardımı ile bu kapılara yönlendirilmelidir.
- Giriş kapılarının önünde bulunan paspaslar kot farkı oluşturmayacak şekilde zemine gömülü olmalıdır.
- Giriş kapılarında büyük cam yüzeyler varsa TS 9111 Şekil 31 ve 32 de belirtildiği şekilde işaretlendirmeler yapılmalıdır.
- Mevcut binalarda yer alan merdiven ve rampa problemlerindeki çözümler için TS 9111, md. 4.11 Mevcut Yapılar maddesi göz önüne alınmalıdır.
- Bina giriş kapılarına, varsa servis bekleme alanlarına görme engellilerin refakatçisiz bir şekilde binaya erişimini sağlamak amacıyla sesli yönlendirme sistemleri monte edilmelidir. Güneş enerjisiyle de çalışabilen bu sistemler açık alanlar için en uygun çözümlerdir.
- Bina girişlerinde kapıya en yakın noktaya görme engellilerin yapıyı rahat algılayabilmeleri için kabartmalı kat planları yerleştirilmelidir. Bu kabartma haritaların önlerine hissedilebilir uyarıcı iz konularak yerleri belli edilmelidir.
- Bina girişine yakın alanlarda yer alan danışma ya da güvenlik bankolarına, görme engelli kullanıcılar kapı girişinden itibaren hissedilebilir kılavuz iz yardımıyla yönlendirilmelidir.
- Bu bankoların yükseklikleri ve tasarımları özellikleri fiziksel engelli kullanıcıların rahat erişimi için TS 9111 md 4.10.3.2'de belirtildiği şekilde olmalıdır. Banko önlerinde en az 150 cm x 150 cm boyutlarında manevra alanları olmalıdır.
- Danışma bankolarına, alışveriş merkezi gibi arka plan gürültüsünün çok olduğu yerlerde işitme engellilerin rahat iletişim kurabilmeleri için banko tipi induksiyon döngü sistemleri monte edilmeli ve uluslar arası logo yardımıyla engelli kullanıcılar bilgilendirilmelidir.

3. Bina İçi Dikey Sirkülasyon

Bina içi dikey sirkülasyonda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

Asansörler

- Yeni yapılan binalarda asansör kabinleri TS 9111 Şekil 54'te belirtildiği şekilde, diğer özellikleri ise TS EN 81-70 standardına uygun olmalıdır. Asansörlere ulaşım güzergâhında seviye farkları olmamalıdır. Asansör önlerinde tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat manevra yapabilmeleri için en az 150 cm x 150 cm ölçülerinde alan bırakılmalıdır.
- Asansör çağırma butonları ve kontrol panelleri 90 cm – 110 cm arasında olmalıdır. En fazla 137 cm yüksekliğinde olmalıdır.

Merdivenler

- Merdivenlere ve yürüyen merdivenlere alternatif olarak yapı içerisinde rampa, asansör vb. çözümler bulunmalıdır. Merdivenlerde döner basamaklardan ve açık rıhtlarda kaçınılmalıdır. Basamak rıht çözümleri TS 9111 Şekil 58' de belirtilmiştir. Mevcut binalarda merdiven çözümleri ile ilgili detaylar TS 9111 md. 4.11.3.1.1'de belirtilmiştir.
- Merdiven başlangıç ve bitiş noktalarının 30 cm ilerisine 60 cm kalınlığında ve merdiven basamağı uzunluğunca uyarıcı iz uygulanmalıdır. Uygulama ile ilgili detaylar TS 9111 Şekil 56'da belirtilmiştir.
- Merdiven basamaklarının derinliği en az 28 cm, basamak yüksekliği en fazla 18 cm olmalıdır. Yapıda asansör, rampa gibi alternatif çözümlerin olmadığı durumlarda basamak yüksekliği ise en fazla 16 cm olmalıdır.
- Her bir basamağın uç kısmına kaymayı önleyici şeritler bulunmalıdır. Şeritler merdivenin rengi ile zıtlık oluşturmalıdır.
- Merdivenlerin boşluk olan kısımlarına korkuluk, duvar olan kısımlarına ise küpeşte yapılmalıdır. Genişliği 300 cm'den fazla olan merdivenlerde ise merdiven ortasına da korkuluk yapılmalıdır.
- Korkuluk merdiven başlangıcından 30 cm önce başlamalı ve merdiven bitiminden itibaren 30 cm devam etmelidir. Korkuluk uzantısının ucu yaralanmalara sebep olmaması için yarım ay şeklinde aşağı doğru kıvrılmalıdır.

- Monte edilecek küpeşterler 70 cm ve 90 cm yüksekliğinde, kolay kavranabilir bir biçimde olmalıdır. Küpeşte montajı ile ilgili daha detaylı açıklama TS 9111 md. 4.7.1.3.3'de belirtilmiştir.
- Merdiven korkuluklarına görme engellilerin hangi kata indiğini ya da çıktığını belirten Braille kabartmalı küpeşte yönlendirme levhaları monte edilmelidir.
- Merdivenlerin yakın bir noktasına alt ve üs katlarda hangi hizmetler olduğunu belirten kat yönlendirme panoları Latin ve Braille kabartmalı alfabelerle yazılmalı ve standartlarda belirtilen yüksekliklere asılmalıdır.

Alternatif Çözümler

- Asansör ve rampa çözümlerinin yetersiz kaldığı durumlarda fiziksel engelliler dikey sirkülasyonda hareketini sağlamak için platform asansörü, merdiven asansörü, portatif merdiven tırmanıcısı, portatif rampa gibi sabit ya da portatif alternatif çözümler kullanılabilir.
- Bu çözümler yapılırken diğer engelli ya da engelsiz kullanıcıların olumsuz etkilenmemesine dikkat edilmelidir.
- Merdiven asansörlerinin tercih edildiği durumlarda yer seçiminin doğru yapılması, başlangıç ve bitiş noktalarının belirlenmesi, gerekli ve yeterli işaretlendirmelerle engellilerin yönlendirilmesi hususlarına dikkat edilmelidir.
- Yardım gereken durumlarda ise bu noktalara görevli çağırarak için acil durum çağrı butonları monte edilmelidir.

4. Bina İçi Yatay Sirkülasyon

Bina içi yatay sirkülasyonda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır;

- Yatay sirkülasyonda yer malzemesi sert, sabit ve kaymaz bir malzemeden seçilmelidir. Sirkülasyon alanında bulunan kot farkları 1,3 cm'ye kadar olduğu durumlarda TS 9111 md. 4.3.6, 1,3 cm den fazla olduğu durumlarda ise md. 4.4.3'e göre düzenleme yapılmalıdır.

- Dolaşım alanlarında kot farklılıklarından kaçınılmalıdır. İki yönlü geçişlerin olduğu koridorlarla ilgili ölçüler TS 9111 Ek A md. A.3'de Şekil A.4'de belirtilmiştir.
- Sirkülasyon alanı içinde yer alan kapıların temiz açıklığı en az 90 cm olmalıdır. Bağımsız bölmelerin kapıları ise 100 cm'den az olmamalıdır. Kapı yüksekliği ise en az 210 cm olmalıdır.
- Kapı önlerine geçişi engellememesi için eşik yapılmamalıdır. Yapılmasının zorunlu olduğu durumlarda ise eşik yüksekliği 1,3 cm'den fazla olmamalıdır.
- Kapı kolu, kilitler, anahtarlar ve diğer kapı aksamaları TS 9111 md. 4.6.2.1'de açıklandığı şekilde ve boyutlarda yapılmalıdır.
- Yapıda yer alan tüm kapıların temiz açıklığı en az 90 cm olmalıdır. Kapı önlerinde olması gereken manevra alanları TS 9111 md. 4.6.2.2'de açıklanmıştır.
- Bina içindeki koridorların net genişliği 90 cm, yerden yüksekliği ise en az 220 cm olmalıdır. Bu yükseklik yürüme güzergâhında bulunan merdiven altları için de sağlanmalıdır. Koridorlarda geçişi engelleyen hareketli öğeler bulunmamalıdır.
- Sirkülasyon alanında yer alan kapı isimlikleri Latin ve Braille kabartmalı harflerle yazılmalı ve 120 cm ile 160 cm arasına monte edilmelidir.
- Dolaşım alanlarında fiziksel engelliler için gerekli manevra ve açıklıklar TS 9111 Ek A'da belirtilmiştir.
- Yatay sirkülasyonda görme engellilerin refakatçisiz hareket edebilmeleri için çözümler getirilmelidir. Hissedilebilir kılavuz izler bakım ve onarım gerektirmenin yanı sıra, tüm kullanıcılar için erişim problemleri oluşturabilmektedirler. Bu sebeple hissedilebilir yüzey çalışmaları, olması zorunlu yerlerde kullanılarak optimum düzeyde tutulmalı, geri kalan noktalarda yönlendirme için alternatif çözümler kullanılması önerilmektedir. Bu yüzeye alternatif olarak sesli yönlendirme sistemleri tercih edilerek görme engelliler yönlendirilebilir.
- Acil durumlarda işitme engellileri görsel olarak uyaracak LED ışıklı flaşörler ve Led ışıklı yönlendirme levhaları koridorda uygun noktalara yangın sistemiyle entegre çalışacak şekilde monte edilmelidir.

5. Tuvaletler

Bina içinde yer alan tuvaletler ve engelli tuvaletleri için yapılması gerekenler şunlardır;

- Alışveriş merkezi gibi kamuya açık yerlerde en çok 50 kişiye 1 kadın, 1 erkek ve engelliler için en az 1 kadın, 1 erkek tuvaleti, pisuar ve lavabo yapılması gerekmektedir.
- Tuvalete erişimde kot farkı 6 mm'den fazla olmamalıdır. Zeminde yer alan giderler su birikmesini önleyecek biçimde tasarlanmalıdır.
- Banyo ve tuvalet gibi ıslak mekânların zemin ve döşemeleri kaymaz bir yapıda olmalıdır. Bu sorun kaymaz bir kaplama malzemesi ya da solüsyonlar yardımıyla çözülebilir.
- Engelli tuvaleti kapıları en az 90 cm olacak şekilde dışarıya doğru açılmalıdır. Tuvalet boyutları ise giriş yönüne ve tefrişat düzenine göre farklılık gösterebilmektedir. Tuvalet mekan boyutları ve tefrişat düzenlemesiyle ilgili detaylar TS 9111 md. 4.7.3.1 Şekil 74, Şekil 75, Şekil 76, Şekil 77 ve Şekil 78'de belirtilmiştir.
- Birden fazla tuvalet kabinin olduğu yere engelli tuvaleti yapılması gereken durumlarda ise TS 9111 Şekil 79 ve Şekil 80'de belirtildiği şekil ve ölçülerde uygulama yapılmalıdır. Bu tuvalet çözümlerinde tüm tuvalet zeminin kaydırmaz olması gerekmektedir.
- Engelli tuvaletlerinde olası acil durumlarda yardım çağrılabilmesi için kabin içlerine ipli acil durum çağrı sistemleri yerleştirilmelidir.

6. Yemek Yeme Alanları

Yemek katlarında banko ve masa düzenlemelerinde yapılması gerekenler şunlardır;

- Masa, yeme/içme tezgâhı bulunan yerlerden birden az olmamak koşuluyla tezgâhların %5'i engelli kullanımına uygun olacak şekilde düzenlenmelidir. Bu sayı sigara içilen ve içilmeyen alanlarda orantılı olarak dağıtılmalıdır. Uygulamalar belli bir bölgede yoğunlaşmamalı, kullanım alanlarının genelinde yayılmış olmalıdır.
- Ulaşılabilir masa, yeme/içme tezgâhları ve self-servis tezgâhlarının yerden yüksekliği 70 cm ile 86 cm arasında olmalıdır. Ayakta servis yapılan tezgâhlarda ise tezgâhın en az 150 cm'lik kısmı belirtilen yüksekliklerde olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Sosluk, baharatlık, peçetelik gibi servis elemanları için ayrılmış tezgâh ve masalar yerden en az 38 cm, en fazla 137 cm yükseklikte konumlandırılmalıdır.

- Yeme/içme bölgelerinde sirkülasyon alanları net en az 90 cm olacak şekilde temiz bırakılmalıdır.

7. Otoparklar

Kapalı/açık otopark alanlarında engelliler için yapılması gereken düzenlemeler şunlardır;

- Engelli otoparkları bina girişlerine 30 m'den uzak olmamalıdır. Otoparklarda binecek/inecek yeterli ve güvenli alanlar olmalıdır. Hava koşulları sebebiyle imkân dâhilinde ise üzerinin kapalı olmalıdır.
- Kapalı otoparklarda engellilere ayrılan bölümün yüksekliği en az 250 cm, van tipi araçların park edebilmesi için ise en az 260 cm olmalıdır.
- Engelli kullanımına uygun tek araçlık yer var ise park alanının genişliği en az 400 cm, uzunluğu ise 600 cm olmalıdır.
- Birden fazla engelli aracı için yer var ise otopark alanlarının genişliği en az 250 cm, uzunluğu ise yeterli manevra alanı olabilmesi için en 600 cm olmalıdır. İki araç park yeri arasında araca geçişin rahat sağlanabilmesi için en az 150 cm genişliğinde ve 600 cm uzunluğunda araca paralel boş alan olmalıdır.
- Otopark yerleşimiyle ilgili detaylar TS 9111 md. 4.4.1'de Şekil 11, Şekil 12 ve Şekil 13'te belirtilmiştir.

Detaylı bilgi için:

İD Erişilebilirlik ve Danışmanlık Hizmetleri A.Ş.

Ali Çetinkaya Bulvarı, No: 38/3, Alsancak, 35220 İzmir

t: 0 (232) 463 43 44 f: 0 (232) 422 40 10 e: bilgi@idturkiye.com

www.idturkiye.com